

Avenços i propostes per a l'estudi de Granollers i el Vallès Oriental als segles V-XI

167

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2011

El present text constitueix un conjunt de reflexions en relació amb els avenços en la recerca, així com noves propostes entorn del poblament tardoantic i altmedieval (segles V-XI dC) a Granollers i el seu entorn immediat, al Vallès Oriental. Els plantejaments i les reflexions que aquí s'exposen formen part d'un treball encara en curs sobre el litoral català entre les últimes centúries de la romanitat i l'alta edat mitjana, que s'està portant a terme a la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona.¹

Límits i horitzons per al coneixement de l'antiguitat tardana i l'alta edat mitjana

La transició de l'antiguitat tardana a l'alta edat mitjana constitueix un període que fins fa un parell de dècades era obscur i confús (el tradicional *Dark Age*, segons la terminologia anglesa), no tan sols en l'àmbit català, sinó també en el peninsular. Es tractava d'un estat de la qüestió en què l'exercici de l'investigador consistia a extrapolar realitats físiques d'altres àmbits geogràfics peninsulars i europeus. No obstant això, actualment l'abundància de dades permet a l'arqueòleg i historiador plantejar un conjunt d'hipòtesis contrastades amb la realitat més propera, com són els casos de ciutats com ara Tarragona, Barcelona, Badalona, Mataró, Girona o Terrassa. Malgrat els avenços notables en la recerca, som lluny de poder oferir un quadre relativament coherent de les transformacions derivades del pas de l'antiguitat tardana a l'alta edat mitjana a Catalunya. El cas de Granollers és significativament complex. El buit històric i historiogràfic tradicional entre els segles V i XI dC està canviant a la llum de les noves excavacions arqueològiques i a mesura que avança una investigació centrada en aquests períodes i no tractada com a epíleg del món clàssic romà.

¹ Projecte d'investigació finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació (HAR 2009-14314) i dirigit per Joaquin Rui de Arbulo Bayona i Ricardo Mar Medina (Departament d'Història, Àrea d'Arqueologia, Universitat Rovira i Virgili).

Afrontar l'estudi dels segles postclàssics a Granollers i el Vallès Oriental implica, en primer lloc, una necessària interdisciplinarietat metodològica que integri la revisió de les fonts textuals altmedievales juntament amb les noves troballes arqueològiques;² en segon lloc, una revisió sistemàtica i aprofundida dels jaciments i edificis al territori (esglésies, castells, torres, masies, etc.), en definitiva, una revisió completa de les diverses fonts del coneixement. Es tracta d'un dossier de fonts de caràcter heterogeni (i desgraciadament molt fragmentari) que va des de les mateixes fonts arqueològiques, passant per les textuals històriques, les bibliogràfiques i un conjunt de memòries i fitxes de registre que romanen sense estudiar a l'*Inventari de Patrimoni Arqueològic de Catalunya*. Aquesta diversitat i heterogeneïtat de fonts es complementa amb els estudis del paisatge històric (medieval), els recursos del qual els trobem en la cartografia històrica, topogràfica i geogràfica i les fotografies de satèl·lit de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.³

D'altra banda, ens proporcionen tota aquesta informació els diaris i memòries dels excavadors i la documentació gràfica (planimetria, fotografies, dibuixos de detall, peces, seccions, alçats...). El conjunt de jaciments i troballes (ceràmiques, armes, joies i altres) es troba a l'*Inventari* o la *Carta Arqueològica de Catalunya*, on es recull la informació de tots els jaciments i els elements arqueològics. No obstant això, caldria revisar altres fonts de coneixement (testimonis orals, col·leccions particulars) i reestudiar *in situ* jaciments o edificis que encara es puguin visitar. Les fonts documentals constitueixen un dossier heterogeni molt fragmentari de cites i descripcions, compravendes, dotacions, etc., que ha estat recopilat i treballat per nombrosos autors.⁴ Malgrat que comptem amb bones edicions i

² Diversos autors (2004): *Atlas d'arqueologia urbana de Granollers*. Generalitat de Catalunya. Barcelona.

³ Plantejaments metodològics: Guidi Sánchez, J.J.: «*Domus ruralis penetense*. Estratègies y formas de hàbitat en el tránsito de la antigüedad tardía a la alta edad media entre Barcelona y Tarragona», *Revista d'Arqueologia de Ponent*, Lleida, 2010.

⁴ Alturo, J. (1985): *L'arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200. Aproximació històrico lingüística*. Barcelona. Fundació Noguera. 3 vol. Amador, A.; Oliver, J. (1998): «El patrimoni documental vallesà. Els pergamins més antics de la biblioteca Can Pedrals de Granollers (segles XII-XIII)». *Actes de les Jornades de Joves Medievalistes del Vallès*. Barcelona, UAB. Díaz, A.; Santiago, N.: «Estudi de les primeres fonts publicades de Parets del Vallès (s. X-XII). Toponímia, onomàstica i història». *Notes*, 20, Centre d'Estudis Molletans, Mollet del Vallès, 2005, pàg. 63-74. Fernández Trabal, Josep; Fernández Trabal, Joan (1989): *Inventari dels pergamins del fons Mercader-Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat*. Barcelona, Fundació Noguera. 2 vol. Font Rius, J. M. (1969): *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. Madrid-Barcelona. *Llibre de ordinacions del consell de la vila de Granollers (1418-1452)*. Granollers, 1932 (Biblioteca Granollerina, 2). Rius Serra, J. (1945-47): *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona. 3 vol.; Rodríguez Baches, R. (2005): «L'Arxiu Municipal de Granollers, una opció de futur», *Lauro* 29, pàg 78-82.

estudis crítics, creiem que moltes d'aquestes fonts documentals no han estat prou explotades amb l'objectiu de poder definir espais o adscriure la presència d'edificis ja desapareguts, per esmentar exemples significatius.

Les transformacions en el paisatge romà i la gènesi del medieval

Un conjunt de dades ens permeten definir l'espai que comprèn l'actual municipi de Granollers, i el Vallès Oriental, com un territori plenament romanitzat a partir de la presència de vil·les de caràcter residencial i rural i sobretot la *Mansio Semproniana*. En definitiva tots els elements d'un *territorium* o *ager romanorum* rural romà (segles II aC - V dC). Segons els nostres plantejaments, aquesta base romana marca el punt de partida de l'evolució del poblament en època tardoantiga i altmedieval de forma decisiva. Aquest precedent romà és la base poblacional i material que viurà profundes transformacions en època tardoantiga. Els indicis arqueològics són escassos, heterogenis i fragmentaris a partir dels segles III i IV, mentre que dels segles V-X tenim un tradicional buit historiogràfic, que ha donat motiu a parlar d'una gairebé total absència de població en aquest espai geogràfic en aquestes cronologies. En realitat aquest panorama o visió que es tenia dels segles V-X com a silenciosos i foscos, s'ha mantingut generalitzat per tot Catalunya i la península Ibèrica fins fa uns anys, quan s'ha començat a plantejar la necessitat de renovar conceptualment i metodològicament els jaciments, les troballes i les dades referents a aquest període.

Les característiques físiques del paisatge natural seran un dels principals condicionadors de les noves estratègies i formes de poblament altmedievals. Recordem que dins el Vallès Oriental podem distingir quatre zones geogràfiques diferenciades: la riera del Tenes, amb Sant Feliu de Codines i subsidiàriament Gallifa; el sector sud, o del Besòs, on té la unió el Congost i la riera de Mogent, entre Montmeló i la Llagosta; i el sector muntanyenc, tributari de la Tordera, que comprèn el sector est del Montseny i Vilalba Sasserra, i de la riera del Congost, que s'articula entorn del Tagament, la Garriga, les Franqueses i Granollers, amb la zona subsidiària de Cànoves, Cardedeu i els dos Vilamajor. Encara que seria desitjable que l'estudi analitzés tots i cadascun d'aquests

territoris, en aquest text ens hem centrat a Granollers i la seva àrea d'influència immediata.

Una de les nostres principals propostes per a la investigació que plantejem és l'estudi en paral·lel, però íntimament relacionat, de l'evolució del paisatge històric i el marc natural en relació amb els jaciments i espais citats en les fonts textuals. Aquest treball és necessari i bàsic per poder accedir a un estat del coneixement avançat en les cronologies en què ens movem, caracteritzades per la falta de dades de tot tipus. Per exemple, l'arqueologia ha documentat que al segle I aC un conjunt de vil·les residencials i rurals s'instal·len a la plana i entorn del turó de Sant Esteve, el punt més elevat que hi ha entre el riu i la serra que tanca aquest petit pla per l'est, un punt geoespacialment privilegiat. Segons la nostra hipòtesi, als primers segles romans ja es pot parlar d'una alternança d'espais residencials, productius i funeraris que ens permet definir una estructura semiurbana que al segle I dC es consolida en estructures com les termes o banys de can Jaume, ben coneguts gràcies a les intervencions que Salvador Llobet va dur a terme l'any 1942. Posteriorment l'estudi i l'anàlisi de Josep Estrada va plantejar situar en aquest espai la *mansio Semproniana*, coneguda pels vasos de Vicarello.

Així doncs, marc natural o espai geogràfic condicionen i es constitueixen com a factors decisius en l'evolució de les formes del poblament romà, i en conseqüència tardoantic i altmedieval. L'estudi de la xarxa de camins i el parcel·lari històric també aporten indicis per conèixer les centúries tardoantigues i altmedievales, sempre que es posin en comú amb el coneixement dels assentaments que sabem amb certesa que existien. Per exemple, les diferents intervencions arqueològiques dutes a terme en les últimes dècades han permès situar al vessant de ponent del Turó nombrosos espais funeraris, com ara el que es va localitzar al carrer de la Verge de Núria (necròpolis del convent de les Josefines i entorns), disposats de forma radial al voltant de les restes de la *mansio Semproniana*.⁵

⁵ Diversos autors (2004): *Atlas d'arqueologia urbana de Granollers*. Generalitat de Catalunya. Barcelona. El turó de Sant Esteve i el seu territori immediat va esdevenir un nus rellevant en la xarxa que articulava la província *Tarraconense* en època romana, un punt on la *Via Augusta*, des de Roma en direcció a Cadis (*Gades*), s'encreuava amb la via que connectava l'interior (*Ausa*) amb el litoral (*Barcino*). Aquestes infraestructures donaven cobertura física a la comercialització i exportació del vi de producció local.

Aquest tipus d'estudis s'emmarquen dins la línia de recerca dels estudis del paisatge arqueològic i/o paisatge medieval. Partim de la idea que el paisatge és un sistema en evolució permanent, on els diversos factors de canvi interactuen entre ells i deixen petjades que condicionen la seva configuració futura. L'activitat humana constitueix el més actiu d'aquests factors de canvi al llarg de la història. No ens interessa construir una *foto fixa* del territori postclàssic i altmedieval, sinó que el nostre objectiu va més enllà: volem establir un marc interpretatiu dels complexos fenòmens que van transformar aquest territori romà en un territori plenament medieval, de caràcter feudal, i establir les transformacions, continuïtats, ruptures i canvis substancials entre un període i l'altre. Evidentment construirem des del punt de vista conceptual i metodològic aquestes *fotos fixes*, però pretenem fer una anàlisi d'aquestes evolucions amb la idea de construir un discurs diacrònic que integri totes les dades arqueològiques i documentals amb l'objectiu de posar aquestes fotos fixes en moviment, és a dir, explicar l'evolució de l'*ager* o *territorium romanorum* al *territorium* o *saltus* medieval.⁶

Continuïtat, ruptures i transformacions en les formes d'hàbitat

Com ha apuntat A. Chavarría en nombrosos treballs, l'estudi d'aquestes transformacions resulta complex, atès que el canvi de funció va implicar grans canvis en el poblament difícils de datar, ja que rarament es tenen materials que permetin situar-los cronològicament.⁷ Efectivament, fins fa uns anys es privilegiava l'estudi del període clàssic en detriment d'altres períodes, i el tardoantic i altmedieval ha estat el més apartat de l'anàlisi del registre arqueològic. Aquest fet es devia, en part, a l'absència d'un marc conceptual i metodològic científic i vàlid. El jaciment de Ca l'Estrada, a Canovelles, és il·lustratiu d'aquesta renovació;⁸ excavat entre els anys 2003 i 2005, es tracta d'un assentament de 4.000 m² que en realitat podria duplicar o triplicar l'extensió excavada en aquesta

⁶ Manquen treballs monogràfics que integrin les dades arqueològiques i que ens permetin definir aquest *ager romanorum* en la seva transformació i evolució cap a l'edat mitjana.

⁷ Chavarría i Arnau, A. (2006): «Villas en Hispania durante la Antigüedad tardía», *Villas tardoantiguas en el Mediterráneo Occidental. Anejos de Archivo Español de Arqueología*, XXXIX, Madrid, 2006; pàg. 17-35.

⁸ Forto, A.; Martínez, P., Muñoz, V.: «El jaciment arqueològic de Ca l'Estrada (Canovelles)», *Lauro* 27, pàg. 5-17.

intervenció.⁹ S'hi va documentar una vil·la romana de 600 m² amb un pati central que articula un mínim de vuit espais arquitectònics. Aquest jaciment no és abandonat, però sí transformat al segle V dC. Durant els segles V-VIII dC les estructures i els materials de la vil·la romana són reaprofitats i s'hi instal·len un conjunt de sitges, fosses i canals de reg que es superposen a les estructures romanes preexistents o les adapten.

Així doncs, en comptes de parlar en termes de *decadència* o *abandó* hauríem de plantejar un canvi conceptual en les formes i estratègies d'hàbitat. La vil·la romana no és totalment abandonada: és transformada. A partir dels seus espais i materials es construeixen nous patrons i formes d'hàbitat, en què es documenta la presència d'elements que confirmen el dinamisme poblacional en època visigoda. Si tradicionalment no es coneixia continuïtat de jaciments de l'època tardoantiga a l'altmedieval, a Ca l'Estrada exemplifiquem un nou avenç en la investigació. Al segle X dC es documenten estructures de pedra, cabanes peribles, sitges d'emmagatzematge i tot un seguit d'indicis ceràmics que proven una continuïtat poblacional a la plana entorn del turó de Sant Esteve, la *mansio Semproniana* romana.

Segons la nostra hipòtesi de treball, durant els segles VII-IX dC s'accentua el caràcter dispers de la població al Vallès Oriental, constituïda entorn de petits poblats compostos per cabanes o que reaprofiten estructures romanes que han perdut la seva funció original (vil·les, granges, magatzems, infraestructures...). Aquests poblats es situarien a la plana, al costat de rius i torrents, serien de dimensions reduïdes i bastits amb materials peribles, com ara la fusta, i estructures romanes reaprofitades. El poblament es dispersa, però no desapareix. Aquest seria el caràcter de la fase altmedieval (segles X-XI dC) del jaciment de Ca l'Estrada: una petita comunitat rural relativament dispersa geoespacialment distribuïda a banda i banda del torrent d'en Fangues, segurament relacionada amb la perduració de l'explotació agrícola existent ja des d'època postclàssica, com han posat de relleu els seus excavadors. En època almedieval aquest poblament estava format per diverses cabanes i sitges, elements subsidiaris com ara magatzems o espais per al tractament i la manipulació de productes agrícoles, etc. Aquesta

⁹ Corresponents a la zona directament afectada pel traçat de la Ronda Nord de Granollers. Tram 2.

comunitat subsistia mitjançant l'explotació agrícola dels terrenys circumdants, que probablement es complementava amb el pasturatge i la recol·lecció.

Com hem apuntat, segons els nostres plantejaments és possible que als segles VI-X, els més difícils de caracteritzar, el poblament rural pivotés entorn de les antigues *villae* rurals romanes, com les documentades molt parcialment i fragmentàriament a Ca l'Amat, la Serra de l'Esquella, Can Canudes, el carrer Corró o Can Jaume (sota el pàrquing Vila Oberta). Així es manifesta amb la presència en aquestes vil·les de necròpolis tardoantigues, reaprofitament de materials (*spolia*) i espais per construir les esglésies altmedievals, reaprofitament de murs, sitges, ceràmica... De manera generalitzada, es reaprofiten els materials arquitectònics en la construcció de nous murs de compartimentació a l'interior d'espais amb funcionalitats diverses, que en aquest moment es readapten amb funcions residencials i de producció i emmagatzematge.¹⁰

Petits poblats que reaprofiten vil·les romanes, com és el cas paradigmàtic de Ca l'Estrada, serien el tipus d'hàbitat que s'articularia entorn del turó de Sant Esteve, on al segle X es bastiria la parròquia i sagrera que constitueix el nucli de la Granollers medieval.¹¹ Encara que manquen troballes arqueològiques i estudis monogràfics, segons la nostra hipòtesi de treball les comunitats rurals altmedievals entorn de Granollers serien una continuació de l'espai, poblat en època visigòtica, de l'antiga *mansio Semproniana*.¹² Aquest plantejament subratlla que als segles V-VIII dC la *mansio* i les vil·les romanes de la plana continuaven constituint la xarxa principal que articulava el paisatge humà, encara que estigués en transformació amb la formació de nous eixos viaris que donen suport a l'activitat ramadera, cada vegada més intensa, i al desplaçament cap a àrees tradicionalment marginals. En aquest

¹⁰ Chavarría i Arnau, A. (2006): «Villas en Hispania durante la Antigüedad tardía», *Villas tardoantiguas en el Mediterráneo Occidental. Anejos de Archivo Español de Arqueología*, XXXIX, Madrid; pàg. 17-35.

¹¹ Fadrique, T.; Carrascal, S.; Malgosa, A. (2005): «La necròpolis medieval de Sant Esteve de Granollers», *Lauro* 29, pàg. 13-20.

¹² Manquen jaciments i troballes arqueològiques que confirmen la nostra hipòtesi de treball. L'estratigrafia a les excavacions portades a terme al nucli urbà de Granollers no faciliten un marc conceptual clar de l'ocupació de l'espai entre els segles V i X dC. En el context del Vallès Oriental és fonamental el llibre Barbany, C.; Cantarell, C.; Dantí, J., García, M.R.; Ribas, P.; Terrades, M.E. (1996): *De la balma a la masia, l'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*; Museu de Granollers.

procés es reaprofiten les principals vies de comunicació romanes, però també se'n potencien d'altres.¹³

Coneixem relativament bé les formes de poblament en època medieval.¹⁴ No obstant això, les formes d'hàbitat definides com a estructures excavades o retallades en la roca natural encara avui en dia són poc conegudes. Tan sols les noves excavacions i el re-estudi dels jaciments ja excavats poden aportar informació d'aquests espais poblacionals. D'altra banda, aquestes estructures es complementen amb les que són bastides en superfície (quasi sense sòcols) i el reaprofitament d'elements com ara coves o afloraments rocosos.

Als jaciments de Ca l'Estrada i la domus d'Olivet (tots dos a Canovelles) s'aprecien els trets principals de poblament, tècniques constructives i formes tipològiques dels segles V-XI dC. Segons els nostres plantejaments, a partir de mitjan s. IX dC (documentat textualment) i el s. X dC (arqueològicament) s'observa la continuïtat constructiva respecte al període anterior. El gran canvi vindria pel fet que en comptes de trobar fons de cabanes o cases aïllades, aquestes es comencen a reestructurar constituint un autèntic vilatge o poblat. Aquest seria el cas de les fases medievals de Ca l'Estrada.¹⁵ Aquests agrupaments no disten gaire d'alguns altres com ara la Solana, al Penedès (datat del VI-VII dC), però es caracteritzen per la seva ubicació estratègica al costat d'espais d'explotació agrícola. D'altra banda, s'ha de relacionar amb les vies ramaderes dels eixos que comuniquen la costa amb l'interior. Lluny de definir-se com una o dues cabanes monumentals aïllades, es tracta d'un autèntic poblat com els que s'han documentat a la França carolíngia del Gran Longeron (Champlay, Yonne) i Montours en Ille-et-ilaine, datats entre els segles VIII i IX dC.

La domus d'Olivet¹⁶ és l'altre exemple significatiu: està situada a prop del camí que anava de l'antiga *Iluro* a *Aquae Calidae* (de

¹³ Noves, netament medievals o d'origen preromà.

¹⁴ Barbany, C.; Cantarell, C.; Dantí, J., García, M.R.; Ribas, P.; Terrades, M.E. (1996): *De la balma a la masia, l'hàbitat medieval i modern al Vallès Oriental*; Museu de Granollers.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Dantí, J.; Cantarell, C. (2007): *Senyors i pagesos a la domus de l'Olivet (segles XI-XV)*, Ajuntament de Canovelles; 38 pàg.

Mataró a Caldes de Montbui), així com del que partia d'aquella via i es dirigia cap a Bigues i Riells del Fai; dominava una zona de la vall del Tenes, sobre el torrent de Can Canyelles (antigament anomenat d'Olivet), al límit entre Canovelles i Lliçà d'Amunt. La riquesa del jaciment medieval ens aporta més dades per al coneixement de com es distingia l'elit feudal de l'entorn de Granollers. A la domus d'Olivet s'ha trobat presència de tota la indumentària pròpia d'un cavaller armat (cota de malla, armadura de ferro, llances i guarniments de luxe per al cavall), així com armes de defensa, guarniments per al cavall i ceràmica.

Granollers i l'arqueologia postclàssica

Els treballs de J. M. Palet al Penedès¹⁷ i de J. Bolós a Lleida¹⁸ ens ofereixen un referent metodològic i conceptual per entendre les transformacions en el paisatge tardoantic i altmedieval. La mateixa formació del nucli feudal de Granollers exemplifica de forma nítida que les estructures i les vies romanes que segueixen en funcionament en època altmedieval, així com la consolidació d'una xarxa parroquial nova, són agents o variables en la constitució de l'assentament. Al centre de la població, on s'entrecreuen tots aquests camins, s'ha conformat un conjunt de places en les quals, històricament, s'han desenvolupat les activitats del mercat setmanal de Granollers. Com veiem, es tracta d'un procés complex de formació de l'espai urbà altmedieval a partir de la congregació de nuclis o poblats dispersos, com ara Ca l'Estrada, articulats entorn d'estructures (*mansio*, *villae*), vies i camins, i sustentat en la reutilització i el reaprofitament d'estructures romanes i la consolidació d'una nova xarxa eclesiàstica (que es manifesta a la sagrera de Sant Esteve). Aquesta continuïtat es documenta parcialment als jaciments de Can Comas (els carrers Princesa 27-35, Fontanella 2-8, Príncep de Viana 21-31) i al carrer Barcelona (Solar B2), on als núm. 2, 4 i 6 s'han pogut recuperar restes d'època carolíngia (IX-X). Es tractaria d'un procés similar al de Ca l'Estrada, en què

¹⁷ Palet i Martínez, J. M. (1997): *Estudi territorial del Pla de Barcelona. Estructuració i evolució del territori entre l'època ibero-romana i altmedieval, segles II-I aC – X-XI dC*, 1997, Barcelona.

¹⁸ Bolós, J. (1993): «Poblament i societat. Transformacions en el tipus d'hàbitat a Catalunya a l'edat mitjana», IV CAME, tom II, 1993, pàg. 331-337.

¹⁹ Aquesta zona central va conformar un dels pols de creixement urbanístic de la ciutat durant l'edat mitjana.

l'amortització de la majoria de les estructures entre els segles X i XII ens fa pensar en la hipòtesi d'un agrupament al voltant de l'església de Sant Fèlix (Canovelles), documentada com a parròquia el 1072 per la venda d'un alou.²⁰

La consolidació ja definitiva de les xarxes eclesiàstica i castral als segles X i XI planteja dos elements per definir al territori fonamentals en el coneixement de l'alta edat mitjana. Al segle XI es consolida la nova xarxa parroquial amb la constitució de les parròquies de Sant Esteve (Granollers) i Sant Fèlix (Canovelles). Els poblats dispersos són paulatinament abandonats i la població es concentra entorn d'aquests temples. L'antiga *mansio Semproniana* romana tornava a constituir-se així com un espai poblacional de primer ordre al territori, amb la sagrera de Sant Esteve al segle XI. En segon terme, tenim una consolidació de la tendència cap a la marginalitat respecte als paràmetres clàssics de poblament. Aquesta tendència es materialitza i s'observa en la construcció de torres i castells als turons i les muntanyes del Vallès Oriental.²¹ Es tracta d'una dinàmica d'ocupació de l'espai més semblant a l'època preromana que a la romana.²² En relació amb aquests elements de ruptura enfront del poblament precedent, tenim l'exemple del castell de Castellterçol (898), Granera (*Castrum de Granaria*, 971), el conjunt de Castellruf a Martorelles (1060), el de Montornès (1108) i a la Roca del Vallès el castell de Bell-lloc (1073) i el de la Roca (1030), per esmentar-ne exemples significatius. La manca de fortificacions a Granollers és un tema que encara no s'ha afrontat de manera explícita i que també s'hauria de revisar.

Segons la nostra hipòtesi de treball, creiem que l'existència d'una xarxa de parròquies, castells, torres i masies va projectar la necessitat d'una consolidació al territori d'un extens nucli poblacional. Robert Fossier va anomenar aquestes necessitats pròpies dels segles XI-XII a Europa Occidental com *congregatio homines* (congregació

²⁰ Que buscava la protecció de la sagrera per tal d'evitar la violència feudal. Tot i així l'explotació agrícola continuarà durant l'època medieval, tal com evidencia l'existència d'estructures d'emmagatzematge amortitzades a partir de mitjan segle XIII, i és molt probable que perdre fins als nostres dies, ja que aquesta zona ha estat agrícola fins al moment de l'execució de la ronda Nord. Barbany, C.; Cantarell, C.; Dantí, J.; García, M.R.; Ribas, P.; Terrades, M.E. (1996): *De la balma a la masia, l'hàbitat medieval i modern al Valles Oriental*; Museu de Granollers.

²¹ Dantí, J. (a cura de) (2004): *Des del cim de la torre*. Museu de Granollers.

²² Alcubierre, D.; Fosto, A.; Hernández, J. (2005): *Els laietans, els ibers de la Torre Roja*. Museu de Caldes de Montbui, 22 pàg.

d'homes). En el cas del Vallès Oriental –com a realitat històrica i geogràfica– el nucli poblacional va ser Granollers. Els nostres plantejaments subratllen que l'antiga mansio Semproniana, malgrat el seu abandó progressiu, va continuar durant l'època visigòtica exercint un paper articulador de primer ordre al territori. Així ho manifesta de forma indirecta la presència de l'església de Sant Esteve i la seva extensa sagrera al segle X. A partir dels segles XI-XII aquesta realitat poblacional es desenvolupa i creix fins a consolidar-se com a nucli cap del territori, amb la presència del mercat i diferents ravals. Aquest espai començava així a constituir un espai plenament urbà de caràcter medieval.

Conclusions

L'estat actual del nostre coneixement sobre Granollers i el Vallès Oriental és, encara avui dia, parcial i molt fragmentari. Si bé comptem amb jaciments arqueològics extraordinaris que ens aporten una informació abundant, molts d'ells amb prou feines sí han estat objecte d'estudis monogràfics sobre les cronologies que aquí ens interessin. Plantegem aquí la necessària revisió de totes les dades -textuals i arqueològiques- i la deguda contextualització d'aquestes dades en un marc conceptual i metodològic més ampli. L'extrapolació de realitats històriques a un espai concret als segles tardoantics i altmedievals no n'ha facilitat la comprensió, sinó que l'ha distorsionada. A partir de la interdisciplinarietat científica i la integració de la informació documental podem oferir un marc interpretatiu més desenvolupat, encara que signifiqui la ruptura de paradigmes historiogràfics tradicionals.

Jose Javier Guidi Sánchez
Universitat Rovira i Virgili